

HANS ULRICH (ULLI) D'OLIVEIRA DE JANUSKOP VAN HET RECHT

Traag vaart een vrachtschip over het IJ. Een prachtig gezicht, vindt Ulli d'Oliveira, hij houdt van water. 'Als ik eenmaal met pensioen ben, ga ik de hele dag naar de bootjes kijken.' Zover is het nog niet. Hoewel hij 86 is, heeft hij nog genoeg te doen. Als eerste noemt hij de zaak die hij samen met advocaat Willem Jebbink heeft aangebracht bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. 'Die zaak gaat over een criminele organisatie die al zo'n vijftig jaar in onwettige samenstelling beraadslaagt, namelijk de Hoge Raad der Nederlanden,' legt de oud-hoogleraar zonder een spoor van ironie uit. 'Artikel 75 van de wet op de rechterlijke organisatie schrijft voor dat de Hoge Raad met drie dan wel vijf rechters oordeelt. In de praktijk doen ze dat wel met z'n tienen. Onderlinge afstemmingen zijn niet op de wet gebaseerd en bedreigen de onafhankelijkheid. Ik noem dat een schending van het geheim van de raadkamer. Dat is op grond van artikel 272 van het wetboek van strafrecht een misdrijf.'

De casus typeert d'Oliveira. Al zijn hele carrière schept hij er genoeg in tegen de stroom in te roeien. 'Natuurlijk ben ik een rare snuiter,' geeft hij zelf onmiddellijk toe, 'al heb ik geen zin om te provoceren. Ik kom gewoon uit een nogal bohemienachtig gezin. Mijn vader was een dwarskop, die ging altijd zijn eigen gang. Hij zei vanaf het begin dat ik naar het gymnasium moest, al gaven mijn rapporten daartoe geen enkele aanleiding. Maar hij dramde net zo lang, totdat ik op het Vossius werd toegelaten. Mijn broer loopt met een gevlochten tropenhelm door de stad, ik droeg vroeger knalpaarse of spierwitte pakken. Ik houd van dat soort exuberantie en tegelijk ben ik in alles een juridische purist. Ik heb een zekere mate van ijdelheid en ben gevoelig voor lof en kritiek, maar uiteindelijk speel ik mijn eigen muziek. Daarom houd ik ook zo van de dichter Lucebert. De exuberantie, woorden die op het eerste gezicht niets met elkaar te maken lijken te hebben, maar waarin toch een heldere structuur blijkt te zitten. Ook ik ruk als een flierefluiter op een breed front op, maar ben vervolgens hardnekkig pietje precies.' Een sprekend voorbeeld daarvan was het proces dat d'Oliveira als voorzitter van de stichting Reinwater aanspande tegen de Franse kalimijnen. Het proces duurde in totaal veertien jaar en was het eerste grote Nederlandse milieuproces dat wereldwijd aandacht trok. Dat het Europees Universitair Instituut in Florence hem aansluitend wil-

Hans Ulrich (Ulli) d'Oliveira (1933) is emeritus-hoogleraar Migratierecht en publicist. Hij studeerde rechten in Amsterdam, promoveerde cum laude en werd aansluitend hoogleraar, eerst in Groningen en daarna in Amsterdam en Florence. Als voorzitter van de stichting *Reinwater* voerde hij met succes milieuprocessen tegen de Franse kalimijnen. Zijn naam is verder verbonden aan het advocatenkantoor Prakken d'Oliveira dat zich profileert op het gebied van internationaal recht en mensenrechten. Naast zijn werk als jurist verwierf d'Oliveira naam als letterkundige. Hij was onder andere een van de oprichters van het literaire tijdschrift *Merlyn* en tot 2003 voorzitter van het Fonds voor de Letteren.

‘IK HEB EEN ZEKERE MATE VAN
IJDELHEID EN BEN GEVOELIG
VOOR LOF EN KRITIEK, MAAR
UITEINDELIJK SPEEL IK MIJN
EIGEN MUZIEK.’

‘ER GAAT VEEL MIS IN HET RECHT
EN DAAR HEB IK EEN OOGJE
VOOR.’

HANS ULRICH (ULLI) D’OLIVEIRA

60 / 61

de aantrekken als hoogleraar milieurecht, was begrijpelijk. Maar d’Oliveira bedankte, althans voor het rechtsgebied. ‘Ik heb een zekere volhardendheid, maar op een gegeven moment wil ik ook wel weer wat anders. Dus heb ik gezegd: ik kom graag, maar dan als hoogleraar nationaliteitsrecht. Juist door die dwarsheid, kreeg ik de baan.’

Hij heeft zich wel eens afgevraagd waarom hij eigenlijk rechten ging studeren. Tijdens zijn militaire dienst deed hij MO Frans, daarna koos hij naast rechten voor psychologie wat hij niet afmaakte. ‘Rechten was nauwelijks een bewuste keuze. Ik heb ook nooit aan loopbaanplanning gedaan. Schemerduister doolde ik door het leven en wist niet wat de bedoeling met mijzelf was.’ Het klinkt poëtischer dan hij bedoelt. ‘Wat eronder zat, was de oorlog, natuurlijk. Ik heb zoveel onrecht gezien dat ik het voor de rest van mijn leven slecht kan velen.’ d’Oliveira’s vader was joods. Tijdens de Duitse bezetting bewerkstelligde zijn halfjoodse moeder dat het gezin als *Mischehe* door het leven en niet door de dood ging. Ook de kinderen, afkomstig uit een gemengd huwelijk, lieten de Duitsers ongemoeid. ‘Wij leken maar halve joodjes. Die zijn de dans ontsprongen.’ Als kind was hij zich nauwelijks bewust van die achtergrond. Toen op een dag bleek dat veel kinderen niet meer naar school kwamen, dacht hij dat het de dommere kinderen waren die niet meer hoefden te leren. Het waren de joodse kinderen.

Tijdens zijn studie was het vooral Izaak Kisch, hoogleraar rechtsfilosofie, die d’Oliveira uitdaagde dieper te denken over recht en onrecht. Destijds was het curriculum nog sterk positiefrechtelijk ingericht, maar Kisch dwong zijn studenten tot reflectie. ‘Op een boot is plaats voor tien mensen en er komen er vijftien opdagen. Wie sla je ervan af? Dat soort vragen kregen we. En we bespraken uitgebreid het Toetsingsarrest uit 1942 waarin de Hoge Raad bepaalde dat de Nederlandse rechter de verordeningen van de bezetter niet mocht toetsen aan het internationaal recht.’ Dat arrest valt de Hoge Raad zwaar aan te rekenen, vind d’Oliveira. Hoewel hij er meteen aan toevoegt dat het recht feilbaar is. ‘Er gaat veel mis in het recht en juist daar heb ik een oogje voor. Maar je kunt ook iets bereiken met het recht en regels gebruiken om iets recht te trekken. Het recht is een januskop. Het deugt niet, maar je kunt er toch wat mee.’

•